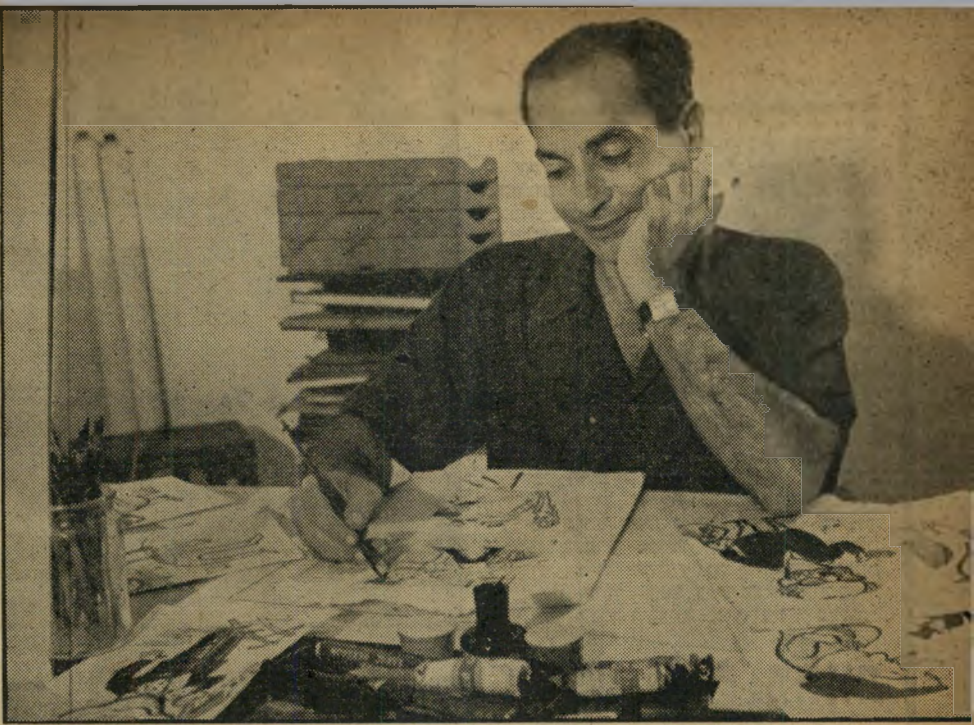

מ.רוז אל-יוסף בקאהיד אל העולם איברהים ע

— זאת זק"י —

לפני כמה שבועות הופיע מעל עמודי העולם הזה שם חדש בעולם הקריקטורות הישראלי. כמעט איש מבין הקוראים לא ידע מי מסתתר מאחורי השם "זק"י. רק קומץ אנשים בארץ הרגילים לעקוב אחרי הכתוב והמצויר בשבועונים המצריים הכירו שם זה גם קודם לכן. כי זק"י היה עד לפני זמן לא רב אחד הקריקטוריסטים החשובים ביותר של מצריים, וזמיתו הופיעה בקריקטורות פוליטיות ובלתי-פוליטיות בלתי-ספורות.

בעמודים אלה מספר זק"י את סיפורו האישי ומאשיהו דרכו ועד לעלייתו, לימוד השפה העברית באולפן והתחלת תפקידו כצייר ראשי של העולם הזה. תוך כדי כך הוא מגלה גם משהו מן המתרחש בעולמם של השבועונים המצריים שהם בעלי רמה גבוהה, ונהניט מתפוצה של מאות אלפים. יחד עם הרדיו והקולנוע, מהווים שבועונים אלה את אחד מאמצעי הליכוד העיקריים בעולם הערבי כולו.

ולא אם מכריחים את הצייר זק"י לצייר קריקטורות נגד ישראל.

★ ★ ★

הקצינים למחנות — העורך לכא

א ינני מכחישי שציירתי קריקטורות נגד ישראל. מס' פיק לדפדף בגליונות רוז אל-יוסף כדי לראות את הציורים — לפעמים על שער השבועון, לפעמים בעמוד של המאמר הראשי. מקצועי היה צייר קריקטורות פוליטיות. ישראל תופסת חלק נכבד בפוליטיקה המצרית, ולא יכולתי בשום אופן לפסוח על נושא זה. אילו הייתי מסרב לצייר ציורים כאלה, היו מיד מעלים נגדי האשמות שאני סוכן ישראלי או משהו כזה.

את הנושאים לקריקטורות היינו מעצבים בישיבות מע' רכת, או בשיחה היומית שלי עם העורך. רוז אל-יוסף היה ידוע כשבועון לחוס, וניתן לי חופש רב בהבעת דעותי

ונכנס באופן חופשי לחדרו של העורך, ואם התנהל אותה שעה דיון על נושא כלשהו, הייתי מצטרף לדיון או רק מקשיב לו. והנה, מאותו יום, כאשר הייתי לפעמים נכנס לחדרו של העורך, איחסאן עבד אל-קדוס, והייתי מוצא אותו משוחח עם עיוזאת, היו השניים משתתקים והעורך היה מבקש את סליחתי לכמה דקות. "יש לנו משהו לדבר ביחדות" היה מתנצל.

זה נמשך שלושה שבועות. איברהים ואיחסאן הסתודדו הרבה. הם שמרו על סודם מפני כולם — כמו שני נערי בית-ספר שגילו משהו, ואז, לילה אחד, בשעה מאוחרת, ביקשו ממני במערכת להסיע מישהו אל מעבדת הצילומים במכונית. המישהו היה הצנזור, אשר באותה תקופה היה מבלה יומיים לשבוע במערכת, כדי לעבור על כל מלה לפני הדפסתה.

הגענו למעבדת הצילום והצנזור ביקש ממני שאמתין לו כמה דקות במכונית, עד שימסור את התצלומים וישוב. "הם במכונית", עניתי לו, "אלהה אותך לצלם". "לא, לא, אין צורך", השיב בחפזון, "אני מיד אשוב. אם הם לך, לך לשתות משהו קר עד שאסיים".

ההתחמקות עוררה את סקרנותי. נכנסתי אתו למעבדה. בדרך ברירה, הניח הצנזור את החומר שבידו בפני הצלם, נתן לו את ההוראות הנחוצות. העפתי מבט בחומר — זורם חשמל עבר בי. נגד עיני הזדקרו אותיות עבריות. פה ושם ראיתי גם כמה תצלומים של איברהים. מאוחר יותר גודע לי כי היו אלה תצלומים בהם צולם עיוזאת בארץ, וכן כל מיני מיסמכים — כגון חשבון של בית-מלון בתל-אביב — אשר עיוזאת הכין לפירסום בעתון.

בדרך חזרה למערכת שאלתי את הצנזור מה פשר האיתות העבריות, אך שוב התחמק ממתי תשובה. הסוד נתגלה כעבור יומיים, כאשר ניגשו לעיבוד הסופי של הכתבה במערכת, והחלו מציינים את הכותרות הגדולות על ביקורו של העיתונאי המצרי הראשון במדינת ישראל.

★ ★ ★

מה אמרה עיני גורדה?

ר דעתי, היו מאמרים של עיוזאת רצויים — גם מבחינתה של מדינת ישראל. הוא תיאר בהם מצב אשר תושבי מצרים הרגילים אף לא חלמו עליו. בפעם הראשונה ניתן בעתונות המצרית תיאור מציאותי של המהפכה מעבר למסך השנאה והמלחמות. היו, כמובן, כמה סילופים והגזמות. אולם אלה הוכנסו ברובם לפי הוראת הצנזורה. ואמנם, הופסקה הסיורה אחרי פירסום המאמר השלישי. הממשלה החליטה, כנראה, שעל אף ההשמצות הפורזות פה ושם, היו מאמרים אלה יותר מדי לטובת ישראל.

תפוצת רוז אל-יוסף באותם שלושה שבועות עלתה במידה ניכרת. היתה זו, לא במעט, תוצאה של קנייה מוגברת מצד יהודי מצרים, שהיו צאמים לכל מלה על ישראל. בשיחות פרטיות עם איברהים שאלתי אותו מה היתה התרשמותו האמיתית מישראל. "זה עם רציני מאוד", השיב, "הם עמלים יומם ולילה כדי ליצור משהו גדול. אי אפשר להתעלם מהם".

באחת השיחות אמר לי שהוא רוצה לערוך אתי ראיון רשמי, לפירסום במסגרת סידרתו. "בשיחתי עם גולדה מאיר", סיפר, "אמרה לי, יש אצלכם צייר יהודי, אשר אתם אונסים אותו לצייר קריקטורות נגד ישראל". האם אתה מאשר את דבריה?

התחמקתי ממתי תשובה. "אם הגברת מאיר דיברה עלי", עניתי, "הרי לא התכונה למקרה בודד, כי אם לדוגמה המאפיינת בעיניה את מצבם של יהודי מצרים. אם אתה רוצה להשיב להאשמתה, הרי התשובה צריכה להיות על השאלה אם קיימת הפליה נגד יהודי מצרים,

א ניית העולים צ'ארלסון סטאר נקשרה ליד המזח הראשי בנמל חיפה. אספתי את חפצי ובתוך שורה ארוכה של עולים חדשים ירדתי לחוף מולדתי החדשה. מחוץ לבית-המכס חתה מכונית שחורה גדולה. "של מי המכונית?" התעניינתי. "של שרת החוף גולדה מאיר", השיב לי מישהו.

ואמנם, ראיתי את שרת החוף מהלכת בקירבת מקום, משוחח עם בני לחיה. הכרתי את הגברת מאיר מזה זמן רב. לא פעם נפגשנו — היא כנושא לקריקטורה ואני כצייר הקריקטורה. למראה שמח לבי, כי חשבתי שבאה לקבל את פני עולי מצרים. הסתבר שחיקתה לבתה, אשר עמדה לשוב ארצה אותו יום. ניגשתי אליה, בירכתי אותה לשלום, והצגתי את עצמי באנגלית. "נעים לי מאוד", השיבה גולדה, "אבל לא שמעתי עליך מעולם".

"הברי העתונאי איברהים עיוזאת אמר לי, שבעת ששוחח אתך כאשר היה בישראל, הזכרת את שמי...". "איברהים עיוזאת?" שאלה הגברת מאיר, "אני מאד מצטערת. אבל אינני חושבת שאני מכירה אדון כזה". התנצלתי על ההטרה ופניתי אל ביתי החדש — מעבדת בית-ישר.

★ ★ ★

עיוזאת וידידתו הלוונדונית

מ אז עברה למעלה משנה. הכרתי אנשים רבים, ותמיה, כאשר אך שמעו כי עבדתי ברוז אל-יוסף. היתה שאלתם הראשונה: "הכרת את איברהים עיוזאת?" במהרה נזכחתי לדעת כי איברהים עיוזאת הוא העתונאי הערבי המפורסם ביותר בישראל. יש לי הרושם שהוא אפילו ידוע יותר מעיתונאים ישראלים רבים שהיה לי הכבוד להכירם בינתיים. על כן, אתחיל את סיפורי באיברהים עיוזאת, ופרשת ביקורו בישראל — כפי שנראתה לי כחברו למערכת השבועון המצרי רוז אל-יוסף.

יצאתו מקהיר, בהתחלת אותה הרפתקה, לא עוררה שום תשומת לב מיוחדת. ידענו שהוא נסע לביקור פרטי באנגליה. אחותו המבוגרת יותר של איברהים, מדיחה, עבדה כמזכירת המערכת שלנו. היתה זו בחורה אינטלי גנטית, בעלת הופעה נאה, איתה התיידדתי מאוד. היא סיפרה לי שאיברהים נסע ללונדון, לשאת לאשה את ידידתו האנגליה. איברהים עצמו כבר הראה לי בהזדמנויות קודמות את תמונותיה של אותה צעירה לונדונית, ואני שמחתי על אושרו המתקרב ובא.

כעבור חודשיים חזר — בלי אשה. "נו, איברהים?" שאלתי, "היכן הכלה?"

"זה נדחה", השיב, "החלטנו לחכות עד שיהיה לי קצת כסף". האמנתי לו בקלות, כי לא פעם היה מבקש ממני הלואה קטנה עד קבלת המסכרות.

★ ★ ★

אותיות עבריות בקהיר

מ מעט מן היום הראשון לשובו של ידידי איברהים לקהיר, הרגשתי שינוי באחירת המערכת. עד אז הייתי

עבד אל-ואהאב ותזמורתו המערבית

"לך להיחם בישראל, יא זק"י!"

"הם לא רצו לפגוע ברגשותיך..."

בציור. אם כי קרו מקרים שאיחסאן פסל כמה מהקריקטורות שלי, היו אלה תמיד ציורים שנגעו לגמאל עבד אל-נאצר, כסמל המשטר. "זה עלול להתפרש כפגיעה בכבוד הנשיא", היה איחסאן מסביר, או: "צריכים לדעת היכן הגבול, גם כשמותחים ביקורת".

קשה היה לי להתחכם עם איחסאן, כי הכרתי היטב את המציאות. ידעתי, למשל, שאיחסאן עצמו, יחד עם ראש המערכת שלנו, נשלחו לשלושה חודשי מאסר על-די גמאל עבד אל-נאצר. היתה זה זמן לא רב אחרי פרוץ המהפכה הצבאית. איחסאן פירסם מאמר ראשי, שהתחיל במילים: "קציני ההפיכה — עשיתם את שלכם. שובו עתה למחנותיכם והניחו את מלאכת השלטון למדינאים". שעות מעטות אחרי הופעת המאמר כבר ישבו השניים בכלא. היתה דרושה התערבות גבוהה וממושכת, כדי לשחררם. אני מניח שגם התחייבו להקפיד להבא במתן עצות ובמתיחת ביקורת. על כל פנים, במשך חצי שנה אחרי אותו מאמר, ישבו במערכת, דרך קבע, צנזורים שעברו על כל מילה. מאוחר יותר הוסרה הצנזורה — אבל העורכים והעתונאים כבר ידעו היטב מה מותר ומה